

אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יִרְיִחוּן: כס ובקשתם משם את־יהוה אלהיה ומצאת כי תדרשנו בכל־לבבך ובכל־נפשך: לו בצר לך ומצאתך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עדי־הוה אלהיהך

ואבנא די לא יחזון ולא שמעין ולא אכלין ולא מריחין: כס ותתבעון מתמן דחלתא דין אלהך ותשכח ארי תבעי מן קדמוהי בכל לבך ובכל נפשך: לו בדר ייעוק קך וישכחך כל פתגמאי האלין בסוף יומיא ותתוב דחלתא דין אלהך

אור החיים

הראשונה מלד שלא עזרו עליהם יסורין משלימין אוחו בבחינת מעלת החשובה, וכפי זה מאמר בלר לך נמשך עם מה שלפניו^(כ) וזה שיעורו ובקשהם וגומר ומלאת והטעם כי תדרשנו וגו' או בלר לך וגו' ושבת הגם שלא חסיה בכל לבך וגו'^(כא), ונתן הכתוב טעם לקבלת ה' השובה שלימה לבדה בלא יסורין או השובה שאינה שלימה על ידי יסורין כי אל רחום ה' אלהיך^(כב). עוד יתבאר הכתובים על זה הדרך ובקשהם משם^(כג) פירוש כשחביו בין האומות שם הבקשה והתפללו אליו לדברים הנריכים לכם לחיותכם, ואינו מדבר בבקשה הגאולה, ומלאת שימאל לכם שאם לא כן יאבדו ב"מ, ואמר לשון יחידי^(כד), לומר שלא לכולם ימלא כשיקראו בדרך העמים אלא ליחידי סגולה, והטעם כי תדרשנו וגו' פירוש לרין מבקש ה' העצמות גדול^(כה) ואולי ישיגו הבקשה בסדר זה יחידי עם, ואומרו בלר לך כתוב זה מדבר בהצטחה הגאולה כי בלר לעם ישראל שהוא זמן הגלות עוד לוי^(כז) שימאלוהו כל הדברים האלה האמורים בסמוך שהם השמדה מן האדמה והפלה בין האומות והמעטה שיאשרו מתי מספר זה יהיה באחרית הימים והם חבלי משיח, ולא

כס. ובקשתם וגו' בכל לבך וגו' בלר לך וגו'. ב' כתובים הבאים אלו לריכין ביאור^(כ), דע כי יש ב' הדרגות חשובה, יש חשובה שישראל עושים מעלמן שיכירו חיונם עם הצורה ויכופו ילרם, ויש חשובה שעושים על ידי יסורין אשר ילר להם האויב וייעקו מכאז לב, וכנגד ב' הדרגות דיבר משה אל כל ישראל, כנגד העושה חשובה הגם שלא שמע קול נוגש אמר ובקשהם משם את ה' אלהיך^(כ) שיתעוררו הלבבות לחיבת אלהיהם, ומלאת, והגם שיש צידך עבירות חמורות כאמור בסמוך ועבדתם שם אלהים אחרים וגו' אף על פי כן פטורין אתם מהיסורין ודי לכם החשובה, והטעם כי תדרשנו בכל לבך שהשובה כזו היא חשובה שלימה בכל לב ובכל נפש, וכנגד השובה הבאה מלד היסורין אמר בלר לך ומלאךך וגו' ושבת וגו' פירוש מחמת היסורין אשר ילר לך אויבך, וכאן לא הזכיר בכל לבך וגו' כי באמלעות היסורין הוא שב, ומה שחסר לשצים מחמת יסורין בבחינת הדרגת החשובה משלימין אותו בבחינת היסורין עלמן שעזרו עליהם כי היסורין ממרקין העוונות ומטהרין את הנפש, ומה שחסר לכת

אור בהיר

כשדיבר מעלמותיו, הגם שאמר כבר בגלגלם בפרשת דברים. פז) שלפי הנראה נכפל דבר אחד ב' פעמים. פז) בעבור שהוא ה' אלוקיך ולא בעבור שום צרה וזוקה. פח) פי' נמשך על חיבת ומלאת, שאל"כ חסר דבר זה מפסוק הב' שה' יקבל תשובתו, וגם נתינת טעם של פסוק ל"א כי א"ל רחום וגו' אין לו שחר וכי מפני שה' ב"ה רחום אתה השמעת בקולו אדרבה. פט) או ג"כ ומלאת. צ) ודי לו בלחוד מני הדברים ב"ה וב"ש. צא) חיבת משם למה פשיטא שממקום אשר אתם שם משם אתם מבקשים, אלא לומר שעל דברים פריטים שאתם נריכים שם אתם מבקשים. צב) ומלאת הגם שהתחיל בלשון רבים ובקשהם. צג) ולא כל יחיד יכול להעניט בתפלת אמת. צד) זה שאמר ומלאךך בתוספת וא"ו ולא אמר בלר לך כי ימלאךך.

R. Simon

1

ותקבל מימר רחמנא ו אלהך יתבלנה ו לא דאבהתך די ו שאר בען קיו גרמך קמן יומ על ארעא ולי ספי שמיא הן קרין או נ

משלחם עובדי להם (פס"ו): (לא) ולשון לא ירפק רפיון לא יפר ולא ארפנו שלא על לשון מפעיל לה, תן לה רפיו (לצ) לימים ו ולמקצה השב מקלה אל קלה על קומתו של א השמים, והוא הנהיה בדבר שינוי וטחאח . רק צמי שמקבל א מעלמו על עצמו, משאל, אלא משאל יחק על אשמו, ו שלפ"ו היה די לו וגו', היל"ל בכל ו למקלה השמים, גו יהודה אמר רב או ולמקלה השמים ו) הראשון מן הארץ וראשו מגיע השם כאן לומר שאפילו במעמד הנבחר (ג

גאמתי גימית וגו' ב' אלקיך מלא אהיה בקינת גרמיה
גא

2

וְשָׁמַעַתָּ בְּקוֹלִי לֹא כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא
 יִשְׁכַּח אֶת-בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לָהֶם: לֹב כִּי שְׂאֵל-נָא לְיָמִים רְאשֻׁנִים
 אֲשֶׁר-הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא
 אֱלֹהִים | אָדָם עַל-הָאָרֶץ וּלְמַקְצֵה
 הַשָּׁמַיִם וְעַד-קִצְהָ הַשָּׁמַיִם הַנְּהִיחָה
 בְּדַבַּר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע

ותקבל קמירה: לא ארי אלהא
 רחמנא יי אלהך לא ישבקהך ולא
 יחבלנהך ולא יתנשי ית קמא
 ראבהתך די קיים להון: לב ארי
 שאר בען קימא קדמאי דהון
 קדמך למן יומא די ברא יי אדם
 על ארעא ולמספי שמיא ועד
 ספי שמיא יהוה כפתנמא רבא
 הדין או האשתמע כוחה:

שמעין
 מריחין:
 תא די
 עי מן
 נפשך:
 נך כל
 יומא
 אלהך

לקט בהיר

רש"י

בסוף פורענות קיימין (אברבנאל), ואח"כ מפרש רבינו
 למה הוציא הכתוב העבדות בלשון ע"ו: (כה) זה ענינו, כי
 חיצת רפה הפוכו של החחוקות, ואין לרין לעשות פעולה
 כדי שמהיה רפה בלי כח והחחוקות, כמו שחאמר ליתן עליך
 משא, על דרך (שמות ה' י"ג) והנוגשים אנים לאמר כלו
 מעשיכם, אלא העדר פעולת ההחחוקות יעשה אותך רפה,
 ואח"כ מפרש הלשון ומסקל התיבה: (כו) זה פירוש
 המלה, וכמו שפרש והלך, שהלא ננקד האל"ף בפת"ח
 (ולא בגו"ל), א"כ הוא פועל יוצא לאחר, שעושה אותך
 רפה על ידי דבר מה, כגון יסליך ויפריש אותך מאללו (לא
 רק שיגביה את ידו מלהחויקך): (כז) עתה כאלו מקשה
 על עצמו, למה יהיה זאת, למה אמר לשון יפעיל פועל יוצא
 אם אין הכוונה כן, לזה חירך ואמר, לפי שכל לשון רפיון
 הוא פועל יוצא ואין בו פועל עומד, שאינו נמצא בפועל כלל
 רק בני שמקבל את הפעולה והכן (ג"א): (כח) פי' או זה או זה,
 או מפעיל שהוא יוצא לאחר, או מתפעל שהוא יוצא
 מעצמו על עצמו, ומביא ב' דוגמאות, הרפה לה הוא לשון מפעיל,
 חשאל, אלא חשאל אותם שידעו מה היה בימים ראשונים, על דרך
 (ברא' כ"ו ז') וישאלו אנשי המקום לאשמו, שאלו את
 יחק על אשמו, משא"כ הלמ"ד מן חיצת ולמקצה, פירשו לברואים
 החסר מן הכתוב (רא"ם): (ל) לא די בפשוטו,
 שלפי"ו היה די לומר למן היום אשר ברא אלהים אדם, ולמה
 לומר "על הארץ", גם אינו מובן מה שאמר ולמקצה "השמים"
 וגו', היל"ל בכל הארץ, אלא דרוש הכי: אדם אשר ברא היה
 (על הארץ ולמקצה השמים) רגליו געו בארץ וראשו מגיע
 למקצה השמים, גם דרוש באופן זה: ולמקצה השמים ועד
 קצה השמים שבי' שיעורים הללו שוים הם, והא לך לשון הגמ':
 א"ר יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה
 (ארכו - רש"י) שגא' למן היום אשר ברא אלהים אדם על
 הארץ ולמקצה השמים (מקצה עד קצה - רש"י) ועד קצה
 השמים כיון שפרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו וכו' א"ר
 אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שגא' למן היום
 אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים (כלומר עומד
 בארץ וראשו מגיע השמימה - רש"י) וכו' קשו קראי אהדדי,
 אידי ואידי מדא מידה היא עכ"ל הגמ', ומביא הכתוב דבר זה
 דוקא כאן לומר שאפילו אדם הראשון קודם החטא יציר כפיו
 של הקב"ה גדול וגבוה כל כך אעפ"כ לא זכה להתגלות
 כמו אחיה במעמד הגבוה (מ"ל), ופשוט הוא ואין לרין לומר
 שמה שהוא באמת שמים אין אלו משיגים בעינינו
 ובשכלינו הגשמי, כי

משאחם עובדים לעובדיהם כאלו אחס עובדים
 להם (פס"ו): (לא) לא ירפך. מלהחויק כך * בידויב"י,
 ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא * לא יתן לך
 רפיון יי לא יפריש אותך מאללו, וכן (ס"ד ג' ד') אחחתי
 ולא חרפנו שלא ננקד חרפנו, כל לשון רפיון יי מוסב
 על לשון מפעיל ומתפעל יי, כמו (מ"ד ד' כ"ו) הרפה
 לה, הן לה רפיון, הרף ממני (ע"י י"ד), החרפה ממני:
 (לז) לימים ראשונים. על ימים ראשונים יי:
 ולמקצה השמים. וגם שאל לכל הברואים אשר
 מקצה אל קצה זהו פשוטו, ומדרשו (סנהד' ל"ה) מלמד
 על קומתו של אדם (הראשון) יי שהיתה מן הארץ עד
 השמים, והוא השיעור עצמו אשר מקצה אל קצה:
 הנהייה בדבר הגדול הזה, ומכו הדבר הגדול
 שיני נוסחאח * ק * המעיל בעל הוא.

זשלימין
 מר בלר
 בקשחם
 בלר לך
 ונתן
 יה בלא
 ורין כי
 על זה
 האומות
 ים לכם
 ומלאת
 ר לשון
 בארץ
 זנו וגו'
 י ישיגו
 כחוצ
 ישראל
 דברים
 אדמה
 מספר
 ז, ולא
 יי שהוא
 זמו, וגם
 או ג"כ
 ונקשים,
 ולא כל

3

ית
יהודה
היה
גני
פלוגת
חון ארי
ית
ברכתא

יתקבצו
ית עמא
עיר דוד
לירושלים
ישלים
ונו מהס
צבר את

לס ג ז:
כמו ועיר
קום בנוי
ז הברכה

נתן שנ
ילך ביר
תשובה:
זו. ולזה
סמוכה

כלומר
שומר
אל נשק
בקיני
וד, היא
צו את
תפוזים
המים
כה היא
י ואת
אבנים,
ז אותה,

יא ומקניא עבדתון בין
שוריא למי ברקתא
עתיקתא ולא אסתפלחון
בדעבדה ודי בראה
מלקדמין לא חזיתון:
י ואכלי נביא דין
אלהים צבאות ביומא
ההוא למבפי ולמספר
ולגוזו ריש ולמיסר סקין:

ירושלם ספרתם ותתצו הבתים לבצר
החומה: יא ומקנה עשיתם בין החמלות
למי הברכה הישנה ולא הבטתם אל-
עשיה ויצרה מרחוק לא ראיתם: זיב ויקרא
אדני יהוה צבאות ביום ההוא לבכי
ולמספר ולקרחה ולחגר שק: יג והנה

יג והוא ביע וחדוה אמרין נקטול הורין ונבכס עאן ניכול בסר ונשתי חמר ניכול ונשתי רש"י

לבצר. לחוק, לשון ערים צורות (נמדד יג כח): המגדלות ולחומה הסומה אחרת וחוק את המלוא עיר דוד, חזקיהו זה' אלהי ישראל צטס וגו' (מ"ז יח ה), אצל אהס צימי יהויקים ודקיה לא הבטתם אל עושיה: ויוצרה מרחוק, מאז שנאל את העולם עלתה ירושלים וזהמ"ק נמחשנה: לא ראיתם. לא חשבתם: (יג) והנה ששון ושמחה. הקצ"ה כמכיל

מצודת ציון

י ותתצו. מלשון נתיצה והריסה: לבצר. מלשון מבצר, ורוצה לומר לחזק: יא ומקנה. מקום כינוס המים. כמו ולמקנה המים (נבאש"ת א י): הישנה. הנעשה מזמן רחוק: ויוצרה. ענין בריאה: יב ולקרחה. ענין תלישת השער על ולומר הנה עשיתם הכנות אנושיות, אבל לא הבטתם אל ה' העושיה ותקנה עד הנה, כי לא שאלתם עזר ממנו: ויוצרה. היוצר את ירושלים מזמן רחוק להיות למשכן לו, אותו לא ראיתם לשוב אליו בתשובה: (יב) ויקרא ה'. ע"י הנביא, קודם בוא הפורעניות קרא ה' להזהיר להעם, למען יספרו ויבכו ויקרחו קרחה לשוב מענותיהם: (יג) והנה ששון ושמחה. והם לא עשו כן, כי הנה לפנייהם היה ששון ושמחה:

רד"ק

ותתצו. תי"ו השורש רפה, ומשפטה להדגש כי שורשו נתן: לבצר. ענינו לחזק, מן ערים בצורות (ש"ב כ ו): יא ומקנה. בקמ"ץ בשקל משרת. עוד עשיתם הכנה למים, בין שתי החומות סמוך למי הבריכה הישנה, עשיתם שם חריץ שיקו בו מי גשמים. כל אלה ההכנות עשיתם מפני האויב, כדי להציל ירושלים מידו: ולא הבטתם אל עושיה. ולא הבטתם אל הבורא, אשר עשה אותה ותקנה עד הנה, ושמרה מיד האויב. לא הבטתם לשוב אליו וללכת בדרכיו, כי הוא היה מציל אתכם אם שבתם אליו, יוחר מכל ההכנות שעשיתם: ויוצרה מרחוק לא ראיתם. מי שיצר לירושלם זמן רב ורחוק להשרות שכנתו בה, ובחר אותה מכל הארצות, לא ראיתם אותו לשוב אליו. ובדרש ויוצרה מרחוק לא מדרש"י חז"ל

יב ויקרא ה' וגו' לבכי ולמספר וגו'. ומי איכא בכיה קמיה קב"ה, והא אמר רב פפא אין עצבות לפני הקב"ה שגא' הוד והדר לפני עז וחזרה במקומו. לא קשיא הא

בבתי גואי, הא בבתי כראי. וכבתי כראי לא והא כתיב ויקרא ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספר וגו', שאני חורבן בית המקדש דאפילו מלאכי שלום בכו. (חגיגה ה:).

שיל"ת

ספר

חתם סופר דרשות

השלם המפואר

כרך המישיני: ח' תמוז, ז' אב, הספדים, כבוד מלך,
חינוך ספר תורה, בר מצוה, מוסר.

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, הסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי חתם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם הלכת מחוקק ספון, זי"ע

יצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, העדות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

5

יענים במדבר, יענים הוא עוף הצועק בלילה, ומרמז לדור המדבר שבכו בלילה ההוא (במדבר י"ד א'), והם גם המה הניקו לאכזר כנ"ל.

אין לקחת מטל עכו"ם בחנם כי מתטמא בשל עכו"ם ורק בכסף יקנו כמנו

והנה כל הנותן מתנת חנם לעכו"ם חוטא, כי כל מה שברשות ישראל הוא בקדושה לא, ועתה מכניסהו לטומאה על מגן, וכן הנוטל צדקה מעכו"ם מתטמא בשל עכו"ם, אך בכסף יקנו ממנו, כי הכסף של ישראל מקודש הוא, ועל ידי שנותנו לעכו"ם חלף האוכל ההוא אזי פקע קדושה מכסף וחל על האוכל, כמו חלול ופדיון הקדש. והנה

ידוע כי שם ה' אלוקים הוא שם מלא על עולם מלא (בי"ר י"ג ג') לב. וזהו אוכל בכסף תשכרו מאתם ומים בכסף ולא בחנם, והטעם לזה כי ה' אלוקיך ברכך בכל מעשי ידיך, שגם מעשי ידיך קדש, ועל ידי מה, על ידי כי ידע לכתך במדבר הגדול הזה זה מ' שנה, ידוע כי ז"ה גימטריא י"ב (כריתות ה' ע"ב), על כן ז"ה מ' שנה הו"ל י"ב פעמים מ', עולה ת"פ שנה, לשבור קליפה הנ"ל, ומעתה ה' אלוקיך עמך, ה' אלוקיך דייקא, שם מלא על עם מלא ברכת ה', לא חסרת דבר, כי במדבר הזה יתמו בתמימות כנ"ל.

דרוש ד

קצת מחידושי דרוש ז' אב, וכו הספידא על שני תלמידי חכמים, פרשת ואתחנן תק"ם לפ"ק

בפרשת השבוע (דברים ד' ל') בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו. כבר פרשנו פסוק הזה במקום אחר, וכעת נוסיף עליו נופך, והוא כי עוז וחדוה במקומו ית' (רה"א ט"ז כ"ז), ואין השכינה שורה מתוך ^כעצבות (שבת ל' ע"ב), אמנם (ב'יום ט' באב נקרא יום מר, ויקרא ה' ביום ההוא

← טוב לבנות בת"ב כי עולה עד ה' ושומע קולו ית"ש בוכה כנגדו

לבכי ולמספר ולקרחו (ישעי' כ"ב י"ב), ולכן טוב ונכון לכל מרי נפש הנבוכים לבכות ולספור ביומי אינון אשר אלוקיני בשמים ממעל עושה בכי והספד, כי אז עולה עד מקום גבוה על גבוה, ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי (כמגילה ג' ע"א), ושומע קולו של מעלה ית' שמו בוכה נגדו. וזהו בצר לך בכל צרות הגלות הרע והמר, אזי ומצאוך כל

לית גורמים ומט"ח השבע יצונום כדור דברי שבכו ית של תנ"ך ניקו השפע יצונום

ל. לשון זה כתבו רש"י נדה כ"ג ע"א על קריא וקיפופא, ועי"ע רש"י חולין ס"ג ע"א ד"ה באות. אבל מצאנו אצל יענה הלשון "כיענה זו טמתאבלת על בניה", ראה חולין ס"ד ע"ב. וברש"י איזב ל' כ"ט: "התנים ובנות יענה עסוקים בבכי כל ימיהם". ובוד"ק מיכה א' ח': "התנים ובנות יענה ידמה קולם לקול נהי ומספד". לא. ראה לעיל ז' אב דרוש א [ח"ג ע"ט א] ד"ה ונוסף, הת"ס עה"ת לך לך מ"ב ב' ד"ה כ'. ועי"ע לעיל ח"ד שבת הגדול דרוש לה [רנ"ה א] ד"ה הנה במהרי"ל. לב. ועיין להלן ח"ה חינוך ס"ה דרוש ב [ת' א] ד"ה אבל.

הדברים האלה באחריתן של ימים שהוא תשעה באב^א, אז ימצאוך ויעוררוך, ואז ושבת עד ה' אלוךך שיעלה בכיוחך עד ה', והטעם כי אז ושמעת בקולו גם כן, כי הוא אז גם למעלה גנוחי גנח ויילולי יילולב. L

בן ה"נ אחינו עשינו היום הזה מספר מר אלון בכוח על ב' בתי ישראל, בית גדול שמגדלים בו תורה (כמגילה כ"ז ע"א) על מיתת הרב הגדול המפורסם מהו' הירץ עמדין זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק טיפליץ (זצ"ל) ג. ועל מיתת הרב המפורסם הי צדיק הי עניו כבוד מהו' אהרן דייטש זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק הרייניץ, על דא ודאי קא בכינא ועפעפי יולו מים.

הספר מר על מיתת ב' גדולי ישראל ד"ל

ירמיו' הנביא אמר מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמענה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי (ירמ' ח' כ"ג), מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כולם מנאפים עצרת בוגדים (שם ט' א'). ויש לרקדק טובא כי הנהי קראי סתרי אהרדי, דמתחלה בא כמצער בצרתם, וכאליו

ביאר הפסוקים שבתחילה רוצה לבכותם ואח"כ רוצה לברוח מהם מפני רעתם

רוצה לבכות על חלליהם, ובפסוק השני בא להשיאם ורוצה לברוח מהם מפני רוע מעלליהם. גם אמרו מי יתן ראשי מים, מה מי יתן, הלא מנפשו ורצונו בכה יבכה מאין הפוגות, ומי מעכב בידו שאמר מי יתן.

אבל יובן לעניינינו כך, כי הפליגו חז"ל בעונש מי שאינו מתאבל על ירושלים, דהיינו (תענית ל' ע"ב), הנה הוצרכו לזה בזמן שישראל בגולה וחכמיהם מגינים עליהם, והתורה מנהיגם, והשכינה עמם בגלות שוכנת בבתי מדרשות (כמגילה כ"ט ע"א), כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב י"א), אז צריכים אזהרה יתירה שלא לשכוח את ירושלים. אבל בדור הזה מה נעלה על לב חורבן ירושלים הישנה, בראותינו נחרב בימינו במיתת צדיקינו, והתורה משתכחת מישראל בעו"ה והישיבות בטלות, ואין מחזיק ביד התורה, ואין מנהל לה, והשכינה מתנוודדת למצוא מנוח לכף רגלה כי חרב ביתה במיתת הצדיקים ולא מצאה, ואיה איפוא תמצא מנוח, אם בלימוד תורתנו או במעשינו נשכבה כבשתינו

הפלטת חז"ל בעונש מי שאינו מתאבל על ירושלים, דהיינו כשישראל בגולה והכמים מגינים עליהם והשכינה עמם בבתי מדרשות

אלו היה עתה ה"ח מנהיגים ומשפיעים הייתי בוכה על חללי החורבן, אבל עתה עדיף לבכות על מיתת צדיקים

ותכסינו כלימוח ישראל בכללם למרמס בעו"ה והפרנסה מתמו מה שיונקים קצ פלילים, אם כ משכחות את הו

והן הנה דברי דמע יתואו טיפין של משק וכן כתב הרמב פסוק מלאתך וז נקרא מים (כת חכמים נקראים כ"ד). וזהו מי יר יתנני כירחי קו ראשי ומנהיגי, שהתלמידי חכמ להשפיע ולהשב כמטר לקחם ו ואבכה יומם ולי אוי הייתי בוכה חורבן בית המז לבכות על חלל חילול אומה מקדושתה בשעו הלא מיתת צו

ואמר מי יתנ בהקדים זבול להקב"ה לעזור ונמצא ע ישראל הוא מתע

ההטפה משכינה לישראל הוא בהינה אישיות וכשיונקים משר מבלה הוא ע"ה וזה

ו. לטוה"כ דברים ל שהארץ מרן בי

א. ראה לעיל ו' אב דרוש א [ח"ג ע"א א'] ד"ה ועוד. ב. אודות הא דאנו למטה מתעוררין מנכיה של מעלה, ע"ע להלן ו' אב דרוש ז [ש"י א'] ד"ה ובוה, ו' אב דרוש יח [שכ"ו ד'] ד"ה הנה כ'. ג. [הגר נפתלי הירץ והיילברין] עמדין זצ"ל, נסתלק ביום השבת י"ד סיון תק"ס. היה רב בק"ק אידעליץ, ואחר כך בק"ק טיפליץ. מוזכר בהשבות בן המחבר בנודע ביהודה מנהדו"ת האו"ח סי' ג'. (שער יוסף). - ושם סי' קל"ז, וחלק אבן העזר סי' צ'. ד. [הגר' משה] אהרן דייטש זצ"ל נולד בשנת תקנ"ב, ומשנת תקנ"ב אב"ד רייניץ, עד לפטירתו ביום כ"ה אלול תקנ"ט. מוזכר בה' חת"ס חולין ק"ב ע"ב ד"ה ובימו: "ובימי חורפי הקטני הרב המאה"ג מהו' אהרן דייטש זצ"ל שהיה אב"ד בק' הרייניץ במעלהרין, אהא הפרק כל שעה וכו'". ובשו"ת חת"ס האו"ח סי' פ"ו ד"ה שוב, כתב שם מרן: "וזה לי כעשרים שנה הקשה לי רב מופלא אחד וכו'". והוא הקושיא שהזכיר מרן בה' על מס' חולין הנ"ל בשם הרב מהר"א דייטש ז"ל הנ"ל. (שער יוסף). ה. ע"ע לעיל דרוש ג [ש"ו ב'] ד"ה ירמיו', שהקשה מרן קושיא זו.

מבלי להתעצל כל כך, והנני מבקש ממנו מטו ברכים, כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם כי לא נפיתתי עד עתה.

ועוד, מזקנים אתבונן, ואמרנו הלצה בפרשת השבוע (דברים ד' ל') בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים. אולי נתכוון הקרא למה שאמר המקונן רבנא קלונימוס הזקן, בהריגת הקהילות בגזירות תתנ"ו, שכתב (בקינה המתחלת מי יתן ראשי מים) ששקולה מיתתם יותר מחורבן האולם והבירה, אך אין להוסיף מועד שבר ותבערה ואין להקדים כי אם להתאחרה, על כן לְיָתִי היום אחבירה, והכוונה ע"ד אקדומי פורעניות לא מקדמינן (מגילה ה' ע"א). והנה ט' באב נקרא אחרית הימים, כאשר הוא אחרית ימי הצער של כל השנה, ע"ד ואחריתה כיום מר (עמוס ח' י'), ואחר כך מתחילין ימי הנחמה. ועוד שהוא אחרית של השנה, כאשר מכאן ואילך נקרא לפני שנה הבאה, כמו יום ד' בשבוע שנקרא לפני השבת (גיטין ע"ז ע"א), ה"ג מיו"ד אב עד יו"ד תשרי שהוא יום כפור נקרא לפני השנה הבאה, וט' אב הוא אחרית הימים משנה העברה. ועל כן קמזהר רחמנא על כל צרות שלא יבואו על הציבור בכל השנה יתעוררו עליהם ביום מהומת ט' באב, שאין להוסיף שבר ואין להקדים כי אם לאחרה, כמאמר רבנא קלונימוס. והיינו בצר לך כל השנה, ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים שהוא ט' באב,

כל צרות שלא יבואו על הציבור יתעוררו עליהם בט' באב, שהוא אחרית הימים ולא קודם

אזי ימצאוהו כל הדברים ביחד, על כן לא אתפס במה שנאחזתי עד עתה. **ולבאר** הענין יותר נבאר מקראי קדש (ירמ' ל"א י"ד-ט"ז), **כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו וגו', מנעי קולך מבכי וגו' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך וגו' ושבו בנים לגבולם. ואין להאריך בדקדוקים ללא צורך. בתחלה ניישב מקראי קדש בהפטרת ט' באב (שם ח' כ') **עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, על שבר בת עמי השברתי קדרתי שמה החזקתני. וצריך להבין מאי שנא קציר וקיץ דנקט.****

ביאור פסוקי ירמיה ל"א, ופסוקי הפטרת ט' באב

לתוספת ביאור אפתחה במשל פי אביעה חירות, למלך שהיתה לו כת יחידה אהובה לפניו מאוד, ובהגיע תור נשואיה נפל גורלה בחיק בן מלך אחר יחיד הוא לאביו, וגדלו המלך ונשאו הושיבו במדינה ארץ טובה ורחבה, ויהי לו בנים רבים, מהם יקרים מפנינים נחמדים מזהב ומפז רב, והרובה מהם הלכו עם אביהם בדרך לא טובים ויקניטו את המלך ותהיינה לו למורת רוח, והוא עשה למען כתו ובניה האהובים והאריך אפו עד נלאה נשוא ולא יכול להשיב אחר אפו עוד, ויהי בצאת הקצף מאת פני המלך ויגרשהו מארצו, גורשו אשתו ובניו החביבים עמו, ויאמר לה אביה המלך בצאתה מביתו, (תתנחם) [תתנחמן] עם בניך החביבים ההולכים עמך אשר יצא להם

ביאור הענין עפ"י משל

שם בגוים בלי אפקדך בכתבי כסף לכלכלך אשלח לבניך מרוב חשיבות פקודתך לגאל מעשיך אשיב יעידו על ה אויביכם, ואל אאמין, ואשני ויהפך ?
ויהי היום אח ימימה, ו אל המלך, וא ממנה מ"מ בכי לכה כי שובנ שיבתה מגלות ותהי זאת נחכ גורשה מבית א בבכי ויללה כ קייתי לארצי ל נכובה תוחלתי שם המקום א מבית אביה, וא אינם, ובשגם מוכן לקבל ויהי כשמוע : והנה כת לך כי בכית, הא ומבקשים חסד

ה. לשוה"כ בראש אברהם". ובכ"ד מ אחד והוא מעבר :

ד. עיין שו"ת או"ח סי' קנ"ט ד"ה ואחר. (טער יוסף).

עשה לנו בן עמרם. עוד מה לשון הואיל משה, והראשונים פירשו הוואיל רצה מעצמו ולא ציוהו, פירוש מכיון שעלה בדעתו מעצמו היתה שכינה מדברת מתוך גרונו ואמר משנה תורה, אבל הוא מעצמו נתעורר לכך, וקשה מה משמיענו בזה.

משום דביו"ד ניסן בתחלת שנת מ' נגזר על משה שלא יכנס ואיה שמחתו, אך בעשתי עשר חדש אחרי הכותו קסבר הותר הנדר ויכנס לארץ ישראל, על כן דבר משה ככל אשר ציוה ה' אותו אליהם. ושלא תטעה הקב"ה ציוהו אם כן גם הקב"ה הסכים שהותר הנדר, וזה ליתא, על כן אמר הואיל משה, כך עלה ברצונו של משה רבינו ע"ה, ולא ציוהו השי"ת.

ליט שנה שהיו נזופים לא ביאר התורה, ואחרי הכותו סבר שיותר הנדר ועלה ברצונו לבאר התורה

על כן לולי פירוש רש"י הנ"ל הייתי אומר בהיפוך, כי כל אלו דברי התוכחות אמר להם כל ל"ט שנה, הוכיחם וחזר והוכיחם, והיינו אלה הדברים שאמרו חז"ל בעלמא (שבת ע"א) דברים הדברים אל"ה הדברים הוא ל"ט, וה"נ ל"ט שנה הוכיחם בפארן ולכן ותופל, אך לא ביאר התורה שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה (שם ל' ע"ב), וכל מ' שנה שהיו נזופים ומתו ט"ו אלף ופרוטרוט לא היה ראוי לבאר התורה. אך ויהי בארבעים שנה שכבר חמו כל אנשי המלחמה והיו מוכנים ליכנס לארץ, אז היה ראוי לבאר מיד בכניסת השנה, ומ"מ המתין עד עשתי עשר חדש,

הנה כי כן אנחנו היום לא לדרשא קאתינא, כי אין לבנינו פנוי ושפוי מרוב צער, אם מפאת הזמן כי ימי אבל הם בעו"ה יום שנכנסו גוים להיכל זה אלף ותש"ס שנים בעו"ה. בוא וראה לשון חז"ל אסור לספר ולכבס שלא יסיח דעתו מן האבלות, ולא אמרינן כדי שיתאבל, כי הזמן גורם ממילא לשבר לב, כל שלכבו שלם עם ה' אלוקיו מרגיש הרגש רוחני איך אבילי ציון שלמעלה עומדים ומעוררים בכי והספד, כדכתיב (ישעי' ס"ב ז') אל תתנו דמי לו עד יכונן וגו', וממילא מתעצב כל איש

כל שלכבו שלם עם ה' מרגיש האבלות וממילא מתעצב, ואסור לספר ולכבס שלא יסיח דעתו מהאבלות

ג. עיין רמב"ן פסוק א'. ד. ע"ע הת"ס עה"ת דברים ד' ב' ד"ה ויהי. וראה גם לעיל ח"א סליחות דרוש ט' [שמ"ח ב'] ד"ה והנה בעגל, ובמצויין שם. ה. רשב"ם ב"ב קכ"א ע"א ד"ה שכלו, תוס' תענית ל' ע"ב ד"ה יום, וראה ילקוט רמז תש"ן. ו. דאז נסתלקה מרים (סדר עולם פ"ו). ברם לעיל ח"ג ז' אדר דרוש כ' [ק"ס א'] ד"ה ובוה, ז' אב דרוש יז [שכ"ה א'] ד"ה ויש, להלן הספרים דרוש ז' [שפ"א ד'] ד"ה ועל, תו"מ הוקת צ"ג א' ד"ה יען, כתב מרן דמי מריבה היה בזים כ"א ניסן. וע"ע להלן ז' אב דרוש כב [של"ד ג'] ד"ה ונחזור, שם נקט מרן דהיה זה בט"ו ניסן. ח. וע"ע הת"ס עה"ת דברים ה' א' ד"ה ה'. **ז**. לא זכיתי למצוא לשון זה בש"ס, בשלהי תענית וכו' ע"ב) איתא במשנה: שבת שחל ט' באב לחיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס, ותו לא. ובש"ס שם כ"ט ע"ב: אמר רב שבת אפילו לכבס ולהניח אסור, ופירש רש"י שם דטעמא דאסור משום דנראה כמסיה דעתו שעוסק בכיבוס בגדים, וכמו שהביא הב"י בשמו באו"ח סי' תקנ"א. ובמסכת פסחים פ"ד מ"ה, מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין וכו' ובכל מקום תלמודי חכמים בטלים, כתב הרע"ב כדי שלא יסיחו דעתם מהאבלות. ומובא בשמו במוג"א סי' תקנ"ד ס"ק כ"ג. אבל בש"ס לא מצאתי לשון זה גבי כיבוס. (ישעי' יס"ד). ט. הא דאנו למטה מהעוררין מבייה

טים
קים
יה,
לפי
דיו
לם
לא
ים
לא
א
זו
:.
.

ישראלי אל לבו ולא צריכים לצוות על האבל, רק שלא יעשה פעולות הכיבוס וההסתפרות שיבוא להסיח דעתו מן האבלות, אבל העצבון ממילא הוי - ונוסף לזה נתחדש אצלינו יום שמועה חדשה בעו"ה מפטירת גאון ישראל ברוך טעמו ומשנתו מופת הדור מהו' ברוך פרענקיל זצ"ל שהרביץ תורה בישראל בחריפות ובקיאות, וממש לא עמדו תלמידיו על סוף דעתו בעומק חריצותו, כמו שאמרו חז"ל על רבי מאיר (עירובין

י"ג ע"ב).

זנ"ל זה פירוש יתומים היינו ואין אב (איכה ה' ג'), היה [לן] לומר יתומים אנחנו ואין אב. אך כי תלמיד שאינו עומד על דעת רבו נקרא יתום בחיי רבו, כפירוש רש"י פרק כל הבשר (חולין ק"א ע"ב) יתמא עבד רבך הכי, כי יתמא בלי דעת, וכן בפרק בתרא דכתובות (ק"ו ע"א) יתמא דיתמי אנט, ומ"מ כל זמן שהרב קיים הוה יתומים בחיי אב, ועכ"פ האב קיים, אך הוי ואבוי כשנפטר צדיק מן העולם, יש לקונן יתומים היינו כבר בחייו ולא זכינו לירד לסוף דעתו, ועתה אין אב לגמרי, ולא השאיר אחריו מאומה, כי לא זכינו לירד לעומק שמועותיו.

תלמיד שאינו עומד על דעת רבו נקרא יתום בחיי רבו וכשנפטר הצדיק אין אב לגמרי

והנה כתיב בהפטרות ט' באב (ירמי' ט' י"ח-כ') קול נהי מציון שמענו איך שדדנו בושנו מאוד כי עזבנו ארץ וגו', כי שמענה נשים דבר ה' וגו', כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו להכרית

הצדיק הוא הקן המאור לארץ, והוא בא בשעת ההספד והנשארים אחר פטירתו הם בכהנת נשים

עולל מחוץ בחורים מרחובות. אין להאריך בדקדוקים, אבל אמר בפסוק כי קול נהי מציון שמענו מאליו מבלי שצריכים אנחנו לעורר, כי אבילי ציון שלמעלה מעוררים נהי וקינה איך שדדנו בושנו כי עזבנו ארץ זמן רב כזה בעו"ה - אך שמענה נשים דבר ה' לעורר קינה על כי עלה מות בחלונינו, וקורא כל הדור נשים חלושי דעת בבחינת הצדיק שנפטר שהיה איש ובעלה דמטרוניתא, והנשארים בבחינת נשים, ואמר בחלונינו כי הצדיק הוא החלון, חלוני רקיע המאיר לארץ ולדרים. ואמר בא בארמנותינו, שזה הצדיק בא היום בשעת ההספד בארמנותינו, כמו שאמרו חז"ל (שבת קנ"ג ע"א) אחים הספידא דהתם קאימנא, ואותו המות שעלה בחלון לא להמית החלון, כי אין מיתה ואבידה בצדיקים אלא להכרית עולל מחוץ ובחורים מרחובות, כי בטלה ישיבתו ובית מדרשו בעו"ה.

כתיב בירמי' ל"ו (י"ז) כשמסר ברוך מגלת קינות לשרי יהודה, ואת ברוך שאלו לאמור הגד נא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו, ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו וגו'. ונתעוררו המפרשים מה זו שאלה איך כתבת, ומה זו תשובה על הספר בדיו. הנה אמרו חז"ל פרק הקומץ (מנחות ל' ע"א) ופרק קמא דב"ב (ט"ו ע"א) כל התורה הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב,

ה' פסוקים אחרונים בתורה שהם של צער לא חזר משה ואמרם אלא כתבם בדמעות עיניו

ח' פסוקים הקב בדמע. ופירש הר פיי"ג) " והשל"ה' בדמעות עיניו', בשבת וכתב בד בדיו'. ומייתי ש ויאמר ברוך מכ הראשונים טו דמי צער אינו חוזר, קינות ולא חזר הקב"ה אמר ו

לירד לעומק דב מרגניתא בדרשת הגאון דהגאון מהר"ל שהיה גיסו זצ"י כולכם (דברים ו) ששמעו ישראל נ נתכרכמו פניהם, בכל אלו, אמר אדרבה הם המעמ היום. ופירש הג: בזהר חדש (ח) שנאמרו התוכחו גרם ביטולם ע"ש הכי כל הצ"ח נכתבו אלא ברנ מכה אשר לא ננ חכמים ר"ל",)

יא. וראה עוד מש' יב. ל"מ. יג. וכ' ח"ב טמ"ע דרוש כג שם ד"ה ומשה.

דרוש: [שכ"ז א'] ד"ה ו

של מעלה, ע"ע לעיל ז' אב דרוש ד [ט"ח א'] ד"ה בפרשתו ז' אב דרוש ז [ט"ז א'] ד"ה וכותב. ע"ע לעיל ז' אב דרוש טו [שכ"ב ב'] ד"ה וזה ובמזמין שם.

אונקלוס

בראשית לב וישלח תלו

אפודי מאים יסב אפי: כג ועברת
 תקרבתא על אפודי והוא בת
 בליקיא שהוא במשריתא: כג וקם
 בליקיא הוא ודבר ית תרמין
 נשוהי וית תרמין לחינתה וית
 חר עטר בנוהי ועבר ית מעבר
 יובקא: כד ודברנון ועברנון ית
 נחלא ואעבר ית דיליה:
 כה ואשתאר יעקב בלחודוהי
 ואשתדר נברא עמה עד דסלק

אולי ישא פני: כג ותעבר המנחה על-
 פניו והוא לן בלילה הוא במחנה:
 כג ויקם | בלילה הוא ויקח את-שתי
 נשיו ואת-שתי שפחתיו ואת-אחד
 עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק:
 כד ויקחם ויעברם את-הנחל ויעבר
 את-אשר-לו: דכה ויותר יעקב לבדו →
 ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

רש"י

לקט בהיר

(כז) בשפת המזרק (נחיים כ"ה): (כז) על פניו. כמו
 לפניו^{כ"א}, וכן (ירמ"ו י"ז) חמס ושוד ישמע זה על פני
 חמיד, וכן (יש"י ס"ה ג') המכעיסים אחי על פני,
 ומדרש אגדה (כ"ה) על פניו, אף הוא שרוי בכעס*,
 שהיה לריך לכל זה: (כג) ואת אחד עשר ילדיו.
 ודינה היכן היתה^{כ"ב}, נתנה בחיבה ונטל בפניה שלא
 יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב^{כ"ג} שמענה
 מתהויו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה* ציד שכם
 (כ"ד): יבק.. שם הנהר^{כ"ד}: (כד) את אשר לו.
 הבהמה והמעלעלים^{כ"ה} עשה עלמו כגשר^{כ"ה} נוטל
 מכאן ומניח כאן כ"ה (כה) ויותר יעקב. שכה
 פכים קטנים^{כ"ו} וחזר עליהם (ויק' ג"א): ויאבק
 איש. מנחם פירש (ויחטפר איש), מלשון* הצק,
 שיני נוסחאות יוצר. יוסף שבעה י' לשון

מא) ואינו על פניו ממש, אלא לפי האגדה פירושו ממש על
 פניו, כמו על אפו ועל חמתו, ור"ל שעשו היה בכעס על
 הנכורה ועל הנרכות, וגם יעקב היה בכעס, שלא נתן לו
 מחנה גדולה זו כרצון ובלב שלם (ג"א): (מב) כי מאומרו
 ואת אחד עשר ילדיו נשמע ב' דברים, חדא שאין דינה בכלל
 כי הלשון משמע שמינין זה ידוע הוא, וגם נשמע שבמכוון
 חיפורה הכתוב, שאל"כ היה לו לומר ואת ילדיו ומניח למה
 לו, אלא ודאי למעט לומר שדוקא י"ח הידועים שהם
 השבטים, ופשוט שהטמינה מעיניו של אחיו רשע
 (ד"ד): (מג) שברי שאין עונשין בלי פגם ועון, והלדיק
 ידיו של הקב"ה אשר הוא שלם בכל עיניו בהכרת שכתב
 הפגם שנענש בשבילו כדי שלא תחשדנו בעון חמור חו"ש,
 וזה הוא הפגם שמזינו נכתב בחורה (ג"א), והגם שרש"י
 אמר לקמן ל"ה א' שבעבור שאיחר בדרך נענש, אין קושיא,

שחוק מלצר של בתו היה לו עונש אחר שם בשכם, שנרעש ונפחד מהשכינים, כאומרו ונאספו עלי והכוני, ומה שבנתה לאה
 ולא רתה לעלות בגורלו של עשו, אין קושיא, שעשו לא חננה והיא לא הטמינה ענמה, ואדרבה יש להביא ראיה, שבנתה
 וחששה שעשו יתבענה וצריכה להנשא לו בעל כרחה משום שמא תחזירנו למוטב (מ"ל): (מד) ולא הגשר נקרא יבק אלא
 מעבר שעוברים שם את נחל יבק דכתיב (דברים ב' ל"ו) נחל יבק (במ"ח): (מה) פי' לזה כפל ויעברס זה בני בית שלו
 ויעבר את אשר לו אלו החפצים שלו: (מו) גשר נקרא אדם שמלאכתו על הגשר פעמים מעביר אנשים על הגשר פעמים
 קחורה וכדומה, כלומר עמד בחוק המים ונטל מעבר זה והניחם בעבר שני, וההכרה לזה שאחר שאמר הכתוב ויעבור את
 מעבר יבק אמר ויקחם, הלא אם הוא כבר עבר היאך שייך ליקח אותם, אלא ודאי פי' ויעבור שעבר עד חצי הנחל ולא עבר
 כל הנחל עד עבר השני, אלא עבר עד למצע המים ומשם ויקחם ויעברם, ומה שאמר בפסוק הקודם ויקח וכו' פירושו שלקח
 את כולם אל שפת הנחל (רא"ם): (מז) דכל כלים החשובים ומקנה כבר העבירן את נחל יבק כדכתיב לעיל מניה ויעבר את
 כל אשר לו והוא נשאר על פכים קטנים שלא הספיק להעביר וחשכה לו (לשון רש"י בגמ'), ופירושו שנהכרח לומר שהיה
 שם בשביל דברים קטנים חולים שאינם נכללים בכל אשר לו, ופכים קטנים לאו דוקא אלא כלים שאינם חשובים כלום פכים
 קטנים קרי ליה (רא"ם), ומה שכתב רש"י כאן ששכחם אין פירושו שהלך לחפש ומלא אותם, שהלא הגמ' למד מכאן
 שצדיקים חביב עליהם ממונם, ומה ראיה אם הלך לחפש אפשר שימלא דבר חשוב, אלא פירושו שמקודם שכחם ואח"כ הזכיר

כו וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּגַּע בְּכַף-יָרְכּוֹ
 וַתִּקַּע כַּף-יָרְכּוֹ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ:
 כז וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשַּׁחַר
 וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם-בְּרַכְתָּנִי:
 כח וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי מֶה-שְּׂמַךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

צפרא: כו ותוא ארי לא יכיל לה
 וקרב בפתו ירבה ווע פתי ירכא
 דיעקב באשתדלותה עמה:
 כז ואמר שלחני ארי סליק
 צפרא ואמר לא אשלחנך
 אלהין ברכתני: כח ואמר לה

לקט בהיר

רשי

והלך אחריהם, וההכרת שכתם הוא מכה ב' דברים, א' שאם הם דברים קטנים למה לא לקחם עם שאר החפצים, ועוד איך שיך לחזור הלא היה עומד באמצע המים ונטל מכאן ונתן לכאן, הלא ודאי שכשהכין הכל על שפת הנחל שכת פכים קטנים ועמה הזכיר וחזר אחריהם (ג"א): (מח) ולא ניתח לרבינו פירושו של מנחם הלא הביאו משום דלשיטת עלמו הוא לשון ארמי, וזה דוחק קצת, אבל לא נראה לו מפני שלא נמשך אחריו יפה חיבת עמו, ופירושו של מנחם אין ענינו למה שדרשו חז"ל בחולין שהעלו אבק עד כסף הכבוד והיה זה השר מיכאל, שהם דרשו וזה נפ' הסמוך מייחור אומרו בהאבדו עמו לא נפ' זה שנשאר כפשוטו, ופי' דברי חז"ל שהגיע מחלוקתם עד כסף מקום המשפט, אבל לפי הפשט נקרא המריבה אביקה שמעלים עפר גשמי, ולמה נטה רבינו מפני' של מנחם, וגם לפי הדרוש בחר רבינו בנ"ר שהיה שרו של עשו ולא בשיטת הש"ס שהיה השר מיכאל, ואל תחמה שהס"מ העלה אבק עד כסף הכבוד, שכן הוא בזה"ק (ב"ב): (מט) בזהמה הוא אבר השלישי, האבר הא' הוא הרגל פרק הנמכר עם הראש, הבי הוא הנקרא שוק ובו לימת הגידין, והג' הוא הירך המחובר בעצם המתנים הנקרא קילבוסת, וראש העצם הירך הוא עגול כדזור ולעומתו במתנים חור שכף הירך תקוע בו, וכן הוא בלדס והעצם הזה נקרא קליט, שכל עצם שיש בו מוח נקרא קולית (מברטנורא חולין פ"ט): (ג) מזה משמע דעת רבינו שהוא מלשון העתקה כמו (לעיל י"ז ח') ויעתק משם ההרה דבר שהוסר מכאן וניתן למקום אחר, וכן הוא דעת ראב"ע, רד"ק, מצודות, וכו', אבל שם בירמ"י וכן ביחזקאל כ"ג י"ח כתב רש"י שהוא מלשון דבר התקוע בחוץ, והחיבה משמש דבר והפוכו עיי"ש, וכן משמע כאן מדהביא לראיה לקעקע בינתן, והוא מלשון כחובת קעקע (ויק' י"ט כ"ח) עיין שם ברש"י ובהערוך ערך קעקע: (נא) שאל"כ מה טעם לשלחו מפני שעלה השחר, ודאי כמו שידוע שכל אשמורה מתחלפין מלאכי השרת האומרים שירה (מ"ל): (נב) לא ששאל ממנו שיצרכו, כי הוא מתנרך מהקב"ה, שאל"כ היל"ל תצרכני לשון עמיד, ועוד מן התשובה נודע השאלה, שאם הוא שאל לצרכו מה זה משיב שיניו שמו (רא"ם):

שהיו מעלים עפר צרגליהם^כ על ידי נענועם, ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, (סנהד' כ"ג) בחר דלציקו ציה, ואבק ליה מיצק (מנחות מ"ב) לשון עניבה, שכן דרך שנים* שמחטמנים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו צרועותיו, ופירושו חז"ל (ב"ר) שהוא שרו של עשו: (כו) ויגע בכף ירכו. קולית הירך^{כז} התקוע בקילבוסת קרוי כף, על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום מהצרתה (ב"ר), ודומה לו (ירמ"י ו' ח') פן תקע נפשי ממך, לשון הסרה^{כח} ובמשנה (ויקיר"א י"ז) לקעקע בינתן, לשרש שרשיבן: (כז) כי עלה השחר. ולריך אזי לומר שירה^{כט} (ציוס) (ב"ר - חולין כ"ג): ברכתני. הודה לי על הצרכותי^ל שצרכני אזי שיניו נטחאות אנשים

אור החיים

כז. לא אשלחך וגו'. זה הוא שאמר כי שרית וגו' ויכול הלך זולת רלונו, ואומרו כי אם ברכתני^ל פי' ויכולתי^ל כי משל צו ולא היה המלאך מחקייעת ירכו. או ללד שהכיר צו היותו

אור בהיר

לא) שכתורה היה להפך שהמלאך הזיקו, והיכן הוא וחוכל. (לב) זה רצה להורגו והוא משתדל שיצרכהו.

מה שמך וא
 לא יעקב
 אלהין ישרא
 וועם גובר
 יעקב ואמר
 קמה דנן אן
 יתה תמן: ל
 דאתרא פ

שעשו מערערי
 עוד שהצרכו
 בצררה וגלוי
 חל ומחליף
 ואודה לך על
 מלאך ויוכל
 לו, ומה נתחו
 המתן לי עד
 ועל כרחו הו
 שהיה מתחנן
 עשו ולבן פ
 תשאל. אין
 לפי מלכות עב
 שיניו נטחאות

להבינו, אבל או
 במקום אחר, א
 זה יכול לפרש
 (רא"ם): נו

ל. הגידך

שמו ופי' כי
 אומרו ה
 למה זה

לג) למה לנקט

המלכות שדיניה נייחין בישא, תקפין בסופא. לכן זמין הקב"ה לאתערב עליהו בנייחא ולבסוף אתחקף עלייהו. והוא כפחור ופרח על דבתי הרב ז"ל.

כי ישרים דרכי ה' כל אורחות ה' ישרים. כי לפעמים ימצא אדם חסיד וקדוש והוא מדוכא ביטורים נגוע מוכה אלהים, ומי שרואהו בכך קורא תגר לפניו יתברך. וזה בא לו מחסרון ידיעתו. וז"ש ואורחיו קשטו, שכל הדינים הכאים על בני אדם הכל אמת ובני עלמא לא ידעין ולכן מתרעמים. ולא משגיחין על מה הם קיימים בכלל, כי על חסריו יתברך מתקיימים בעולם ולולא חסריו היו כלים מצד מעשיהם. ואם היו נותנים אל לבם כי מצד עצמם היו ראויים לרדת לטמיון. היו חוזרים בתשובה. בגין דאינון ידעו אורחיו דקב"ה שהם קשטו, שכל אחד ואחד מתמוגג על עונו. ולכן נזורים והולכים בשאר דרכי השם לשמור מצותיו ומשפטיו. ומי מוריע להם, התורה שהיא המלמדת לאדם דעת. וז"ש דכל מאן וכי. ואלו שלא מסתכלים ולומדים בתורה נקראים פושעים, לפי שאם פושע זה היה לומד, היה יודע איזה פנים פוגם מי שעובר על מצות ה' והיה פורש מדרכו הרעה. וכן היה למד איזה ענין נעשה ממי שמקיים אחת ממצות התורה. אבל הם, מאחר שלא עשו מצות עשה ועברו על לית בשביל שלא למדו, א"כ נקראים פושעים. וז"ש כנגמרא שגגת חלמוד עולה וזון. מהרא"ג.

ולא היתה בהם חולשה מה עבד מה עשה ויגע בכף ירכו בניד הנשה, בזיניה במינו ביצר הרע דאיהו זיניה ואתריה ומתמן אתי יצר הרע על בני נשא ביצה"ר שהוא מינו ומקומו, ומשם בא יצה"ר על בני האדם. ובגין כך אמרה אורייתא ולכן אמרה התורה לא יאכלו בני ישראל את ניד הנשה. כמה דאמרו חברייא בשייפין דבר נש דרמיז לעילא אי טב טב ואי ביש ביש כמו שאמרו החברים, שבאברי האדם מרומז מה שלמעלה אם טוב טוב, אם רע רע ובגין כך כל שייפא מתקיף שייפא ולכן כל אבר מחזק אבר ודאי ניד הנשה מתקיף ליצר הרע דהוא זיניה ודאי שניד הנשה מחזק את היצה"ר ובני ישראל לא יאכלו ליה דלאו אינון מסטריה ומזיניה ובני" לא יאכלו אותו לפי שאינו מהצד שלהם ומסוגם אבל עמון עע"ז יאכלו ליה דאיהו מסטרא ומזינא דמלאכא דלהון דאיהו סמא"ל בגין לתקפא לבהון אבל עמים עכו"ם יאכלו אותו, לפי שהוא מהצד ומהסוג של המלאך שלהם שהוא סמא"ל, כדי לחזק את לבם.

בגין דאית כבר נש רמ"ח שייפין לקבל רמ"ח פקודין דאורייתא דאינון למעבד אתיהבו כיון שיש אצל האדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצות עשה שבחורה שניחנו להעשות ולקבל רמ"ח מלאכין דאתלבשת בהון שכינתא ושמא דלהון כשמא דמאריהון וכנגד רמ"ח מלאכים שנתלבשה בהם השכינה ושמש כשם אדונם ואית כבר נש שס"ה גידין ולקבלהון שס"ה פקודין דלאו אינון אחיהבו למעבד ויש בכך אדם שס"ה גידים כנגד שס"ה מצות שלא ניחנו להעשות ולקבל שס"ה יומי שתא וכנגד שס"ה ימי השנה והא חשעה באב חד מנהון דאיהו לקבל סמא"ל דאיהו חד מאינון שס"ה מלאכין והרי ט' באב הוא אחד מהם, והוא כנגד סמא"ל שהוא אחד משס"ה מלאכים ובג"כ אמרה אורייתא לא יאכלו בני ישראל את ניד הנשה ולכן אמרה התורה לא יאכלו ונו"א"ת לאסגאה את, לרבות תשעה באב, דלא אכלין ביה ולא שתין שלא אוכלים בו ולא שותים.

76 ובגין כך חזא קב"ה כלא ולכן ראה הקב"ה הכל ונרמזו בהון ונרמזו כהם רמזו ליעקב, ויאבק איש עמו. בכל יומי שתא, ובכל שייפין דיעקב בכל ימות השנה ובכל אברי יעקב ולא אשחכח בר ההוא גיד הנשה ולא נמצא חוץ מאותו גיד הנשה מיד חשש חיליה דיעקב מיד נחלש כח יעקב וביומי שתא אשכח יום תשעה באב דביה אתחקף ואתגזר דינא עלנא ובימות השנה נמצא יום ט' באב שבו החזיק הס"א ונזר הרין עלינו ואתחרב בי מקדשא

כל בר נש דאשתדל

באורייתא כתב הרא"ג, בא להביא ראה איך כושלים כל אלו החוטאים. והולך ומסכר לפי גרסתו: נשמחיה סלקא באינון אורחין ושבילין דאורייתא ואינון אורחין ושבילין דאורייתא ידעין אינון ואינון דידעי וכי. והכי פיורשו ע"ד הפשט. היינו הדרכים שהאדם יורך ומעיין בסוגיות ובהלכות להבין ע"ד הסוד בתורה שכל אחד ואחד מהם נעשה הכל ורחני, וכשצדיק נפטר מן העולם מתחבר אותו הכל טוב עמו ועולה למעלה. וכן ע"ד זה נעשה מעשה וריכוד הרע מחבר עם הרשע ומשבר רוחו ונשמחו. וז"ש סלקא באינון אורחין שנעשו מצד התורה. ומ"ש ואינון אורחין ידעין, אינון פירוש מכירים הם כעצם את בעליהם ויודעים מי המציאם כדי שיחזקו עמו, שכל אחד ואחד מתחבר בשלו. וכן הרשע יתן באורחין אחרין דלאו אינון אורחין דאורייתא ויתערק ליה בכמה דינין.

ידיד ביאור המאמר נפש

היצה"ר המשכיח האדם מעשות טוב. גם אין בו לחלוותיה דומה כמש לקליפה. ובו יש אחיזה לחיצונים. והיינו זיניה ואתריה שהוא קרוב לברית כד"א לפתח חטאת רובץ. ולכן הסוטה שפנמה ביסוד עונשה ונפלה ירכה כמ"ש בסכא דמשפטים. ולכן חשק החיצונים כירך. עב"ל המק"מ.

דשייפין דבר נש דרמיז לעילא שכל אברי האדם רמוזים למעלה ל"ט טב ואי טב ואי ביש ביש אם טוב טוב, אם רע רע כי האברים הטובים, ר"ל אם הוא צדיק וטוב, כולם רומזים לדברים עליונים ולחמונה עליונה קדושה שהוא טוב במספר במשקל הכל מניי והאברים הרעים. שנעשה בהם עבירה רומזים לשיעור קומה דארם בליעל שהוא רע ובג"כ **כל שייפא מתקיף שייפא** ולכן כל אבר מחזק אבר, ר"ל אם יעשה באבר זה מצוה או מחזיק דבר אחד שכנגדו בקדושה ע"ד חנו עוזו לאלהיים. וכאשר ח"ו עובר עבירה באחד מאבריו, מחזיק האבר העליון שכנגדו של הקליפה ונותן בו כח וחיל כדי שאח"כ יתפרע ממנו. ועיין בעינים ד"ה כל שייפא מתקיף שייפא. ולקבל שס"ה יומי שתא כנגד שס"ה ימי השנה. ועיין בעינים ד"ה לקבל שס"ה יומי שתא.

אבריו לא מצא סמא"ל מקום פנוי. אבל מצא כע"ת, הוא סמא"ל, מקום לנכות את חובו, והמקום הוא ניד הנשה שהוא משכן ומושב של היצה"ר, ומצאו שהיה חלוש מצד שנשא שתי אחיות. וז"ש לקמן ולא אשבח בר ההוא ניד הנשה, מיד חשש חיליה. ולכן נקרא ניד הנשה מלשון נשיה שמנשה (משכיח) לאדם תורתו ויראתו של הקב"ה.

ויגע בכף ירכו בזיניה במינו, ר"ל שניד הנשה הוא היצה"ר. וז"ש **ביצה"ר דאיהו זיניה ואתריה** היצה"ר הוא המין של ניד הנשה ושם הוא מקומו של היצה"ר ומתמן אתי יצה"ר על בני נשא ומשם בא היצה"ר על בני האדם ולכן זה המקום המתאים למלאך סמא"ל להתאחו בו. וז"ל המק"מ: לפי הנזכר לקמן בו יש אחיזה לסמא"ל. וידוע שדוקא הוד של רחל נפגם וכל בחינת השוקים היא לבר מנופא, וכפרת השמאלית ושל הנקבה. ודע כי ניד הנשה יש לו עשרה ענפים. ואמר הציוני שהם עשר כוחות הטומאה. ויש להוסיף כי עם הניד עצמו הם י"א קליפות נמטריא יו"ד אלף סמא"ל. ולפי יונתן בן עוזיאל המלאך הוכיחו על ששכה לחת המעשר. ובהו יצדק דינו שנצטער בניד הנשה המשכיח מן המצוות. וז"ש שהוא מינו, כי הוא כח

דהיינו אותו ההכל ודעות רוח שמשבר את רוחו. אמנם להעמיק יותר אפשר לפרש, כבר ידעת שאין שפע וברכה שורה בעליונים אלא מצד החתונות. משל אל נביעות החלב כרדי המניקה, כל עוד שהתינוק יונק יותר נמשך החלב אל הדרים. וזה מפני שאין אור ושפע האצילות מתגלה מבלי שיהיה לו חיק להתלבש ולהגנו בו. והאור המתהפך ומתרכה כלפי מעלה הוא נעשה חיק וכסא ומכון ושביל למה שיתלבש בו אור עליון. ובזמן שלא ימצא למטה נביעות אור ולא יהיה חיק ומכון בעוה"ז מצד מעשה המצות ועסק התורה להגנו בו, תהיה כהכרת שיתעלה האור העליון ולא יהיה האור מתגלה ואין השפע יורד אל המלכות כדי שפע ומשקן לחתונות אלא כדי שארה כלבד. ומצא כי כעסק התורה והמצות שהצדיק עושה למטה, נעשים למעלה סוד מ"ג דאשיות המלכות ונעשית שבילין ונתיבות ודרכים וחיק לשיחלבשו בהם מ"ד עליון. ואפשר שלזה כיוון ר' יהודה כאן באומרו כל בר נש דאשתדל באורייתא, כד נפיק מהאי עלמא, נשמתיא סלקא באינון אורחין ושבילין דאורייתא. דהיינו אותם מ"ג דאשיות המלכות לעילא מצד תורתו ומעשיו שנעשו כעין דרכים ונתיבות לשיחלבש בהם מ"ד, כשיצא הצדיק הזה מן העולם עולה ומסתלק באותם הדרכים. ור"ש כי שירים דרכי ה' ר"ל דרכים ישירים הסאותם דרכי ה' שהם דרכי התורה וצדיקים ילכו בס שיעלו למעלה בתוכם. ור"ש יתכן כהו וכו'. ואינון אורחין ושבילין דאורייתא ידיען, כלומר, איני צריך לפרשם כי הם מפורסמים לכל משביל כהכנה הזאת שכל מעשה המצוה בעוה"ז הם סוד מ"ג של המלכות כדי לקבל מ"ד. לא יצדען למיהן באינון אורחין ושבילין, כלומר, מאותו שלא למדו תורה ולא עשו מצות לא עשו ארחין ושבילין באופן שאינן יודעים לילך בהן דליתנהו בעלמא כלל. וכשילין בהן, ר"ל בגלל שלא עשאו. כדן יתכן באורחין ושבילין אחרין. יכן היא גרסתו. והענין כמו שזכרנו בקדושה, כן כנגדו כטומאה. כי בעשותו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה, נותן כח וחיל ללילית מלכות הרשעה ובסיבת עבירותיו מתייתדים סמאל וילית. וכמו שהמצות נעשות שבילין ודרכים ונתיבות לקבלת השפע כנוכר, כן העבירות שפער נעשים ג"כ דרכים ונתיבות שהם לקבלת העונש והדין הבא מצד אותו הייחוד של הקליפות הנוכרים, ונעשים אותם

ונחרב ביהמ"ק וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה וכל מי שאוכל בש' באב כאילו אוכל מניד הנשה ר' חייא אמר, אלמלא לא אתחליש חיליה דיעקב אם לא היה נחלש כוחו של יעקב הוה אתקיים יעקב לגביה ואחבר חילא דעשו לעילא ותתא היה יעקב עומד כנגדו, והיה נשבר כוחו של עשו למעלה ולמטה. L

רבי שמעון פתח ואמר יהזקאל א כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הנשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' ואראה ואפול על פני וגו'. האי קרא אתמר פסוק זה למדנו אבל ת"ח דהא כתיב דברים ל"ד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. מה בין משה לשאר נביאי עלמא. משה אסתכל באספקלריאה דנהרא ושאר נביאי לא הוו מסתכלי אלא באספקלריאה דלא נהרא משה הסתכל באספקלריא המאירה, ושאר הנביאים הסתכלו באספקלריא שאינה מאירה משה הוה שמע וקאים על רגליו וחיליה אתחקף והוה ידע מלה על בורייה משה היה שומע ועמד על רגליו וכוחו התחזק, והיה יודע דבר על בוריו כמה דכתיב במדבר י"ב ולא בחידות. שאר נביאי הוו נפלי על אנפייהו ואתחלש חילא דלהון ולא הוו יכלי לקיימה על בורייה דמלה שאר הנביאים נפלו על פניהם ונחלש כוחם ולא יכלו להעמיד על כורים מאן גרם לון דא מה גרם להם זה בגין דכתיב כי נגע בכף ירך יעקב והוא צולע על ירכו.

וכל אינון נביאין לא יכילו לקיימא על מה דזמין קב"ה למעבד ליה לעשו וכל הנביאים לא יכלו לעמוד על מה שעתיד הקב"ה לעשות לעשו בר עובדיה נביאה דהוה ניורא דאתי מסטרא דעשו ועל דא קאים בקיימיה עליה דעשו ולא אתחלש חיליה חוץ

נפש

ביאור המאמר

ידיד

רשב"י היא ללמדנו כי כל הנביאים הנופלים. על פניהם בשעת הנבואה הוא מצד שנגע סמאל בכף ירך יעקב, וזה הטעם שנאמר **ואראה ואפול על פני וגו'**. לעומת זאת שונה היה משה רבינו ע"ה. **משה אסתכל באספקלריאה דנהרא** משה הסתכל באספקלריא המאירה. כבר הסברנו לעיל ענין זה. להלן מביא ההבדלים בין משה לשאר הנביאים. ומסיים **מאן גרם לון דא** מי גרם להם זאה **בגין דכתיב כי נגע בכף ירך יעקב** וכו'. והענין כי הנבואה היא מנו"ה רז"א והרי נו"ה הם שני הירכיים, וכיון שנפנס הירך נפנעה גם נבואת הנביאים. **בר עובדיה נביאה** וכל הנביאים לא יכלו לעמוד על מה שעתיד הקב"ה לעשות לעשו חוץ מהנביא עובדיה. ז"ל הרא"ג: עובדיה נתנבא דרך פרט מה שא"ב כל שאר הנביאים עם היות שנתנבאו על אדום, נבואתם היתה ב' או ג' פסוקים או ה' פסוקים, אבל היתה על דרך כלל. עוד י"ל עובדיה לא באה נבואתו רק לדבר זה בלבד (שיש בו רק פרק אחד בענין זה) מה שא"ב שאר נביאים שנתנבאו אדום היתה ענף אחד מנבואתם **דהוה גיורא דאתי מסטרא דעשו** שהיה גר ובא מצדו של עשו וע"ד **קאים בקיימיה** ועל כן עמד על עתידו של עשו ולא נחלש כוחו. והענין, כי להיות שהוא היה גר אדומי שהיה קורם אתו תחת כנפי סמאל שרו של עשו הנוגדם החשבת המידה הזאת שנבר כח הקסרונו עליה עד שנטל תוקפא דדינא קשיא ממנה והחשיכה. לכך קאים בקיימיה, כי שורשו היה מאותו הצד הנוגבר עליה. ולכך הנביאים האחרים לא היו יכולים להתנבא על אדום דרך פרט בעצם כעובדיה לפי שלא היה להם צד אחיזה בס"מ

ר' חייא אמר, אלמלא לא אתחליש חיליה דיעקב אם לא היה נחלש כוחו של יעקב. כתב הרמ"ק: הענין שחולשה זו בסוד ירך יעקב דהיינו סוד שנשא שתי אחיות. ועתה אני אפרש. הנה י"ב שבטים היו כשבדיה חחת ממשלת לבן הארמי מפני שהיו נשמות מפורזות מימי קדם מחטא אדה"ר. ואין הקליפה משלחת מה שחחת ידה אם לא בתמורה. ור"ס פדיון אח ביבום אשתו. שהרי סוף אשת אח אסורה, והתירה הכתוב מפני שאין קימה לנופל הזה חחת ממשלת החיצונים אם לא ע"י חלק אשר לו, דהיינו ע"י אחיו. ויש כענין זה יהודה ותמר שיצאו מהם צדיקים אע"פ שהיו אסורים זה על זה. וכן ביו"ב רות ונעמה שיצאו ע"י לוט בכנותו שאלו הם מחשבותיו של הקב"ה שנבחרו מאד. ולכך לא היה כח ביעקב לפרות י"ב נשמות קדושות מיטה שלימה מתחת ממשלת לבן הארמי אם לא שיהיה ע"י בנותיו דרך גלגוליו יתברך. אמנם סוף סוף נכנס אל תוך בטן החיה והוציאם להוץ מן הטומאה מבית לבן והביאם לארץ ישראל מיד החיצוני הובע חלקו. ולכן ותקע כף ירך יעקב ואחלש חילא דיעקב, לא מצידו שהוא לא נשא. אלא צורך גבול. אמנם מידה יעקב הת"ה ומידת בניו הם נו"ה שהם נקראים בני ישראל, ושם פגם מפני שנחלש כחו של יעקב שלא היה יכול להולידם אלא בדרך זה (דהיינו ע"י שתי אחיות) ואלמלא לא היה נפגם מחטא אדה"ר, לא היה צריך להולידם ע"י שתי אחיות, לא היה נחלש כוחו והיה החיצוני מהבטל מכל וכל. אבל כן נחלש כח יעקב שהיתה הפיסה החיצוני שם ובא לנכות חוכו משם. ולכן לא יאכלו בני ישראל שאליהם מגיע הרבר עד שיחוקן אותו ענין מכל וכל. ע"ב מהרמ"ק. **רבי שמעון פתח ואמר וכו'** יעקר דרשחו של

דרוש א

בעזה"י, קצת דברי אגדה לסוכות תקנה"ה לפ"ק,
פה דרעונין

התאבקות טרו של עשו עם יעקב אבינו היה בליל ה'ב

בסוכה כ"ז ע"ב, ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של ר' יוחנן בר אלעאי בקסרי והגיע חמה לסוכה, אמר ליה מהו שאפרוש עליה סדין וכו', ע"ש שהפליגו רבי אליעזר בדברים, ואמר אין לך שבט ושבט שלא העמיד שופטים ונביאים, ושבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים - הארכנו בדרוש בהא דכתיב (בראשית ל"ב כ"ה) ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבוקו עמו. וידוע שמפרשים פרשוהו אחורבן בית המקדש, שהתאבקות הס"ם עם אבינו יעקב היה בליל ט' באב, ותקע כף ירך יעקב הוא בית המקדש, ירכן של ישראל ומצבן.

ואנחנו רמזנוהו מאשר נגלה לנו מסוד ה' ליראיו. אמרו חז"ל (חולין ז"א ע"א) שהעלו אבק עד כסא הכבוד. הנה אמרו חז"ל (שם פ"ט ע"א) תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא כבוד. והכוונה, לשלש אלה באשר מקדישים שמו ית' בשלש קדושות, וידוע כי שנים נתן בראש בניו ואחד עכב לעצמו, כי קדשנו במצותיו ונתן לנו תורתו הקדושה היא קדושה ראשונה, והשנית והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א מ"ד), קדש עצמך כמותר לך (ספרי דברים י"ד ב'), הוא מנהג צדיקינו וחסידינו הפורשים עצמם משבעים שערי היתר שלא יגעו כשער אחד איסוריה.
וכבר פרשנו רמזנו ד' מינים שבלולב על זה האופן. דכתיב (דברים ו' העובד ה' אבילו באכילה ושתיה, זהו המעולה שבעבודתו

א. כ"כ מרן גם בתול"מ דברים ה' א' ד"ה אחד, שם בביאור אגדות הט"ס ר"ח א' ד"ה ונלענ"ה, דרושים ואגדות ד' ב' ד"ה ויאבק, רצ"א א' ד"ה באופן, וכו"ה בחמדה"י (ההרת קדש) פרשת וישלח, ובספר ברית שלום להג"ד פתחס מוולאדווי (פפז"מ הע"ה) פרשת וישלח ד"ה וכדי להבין, וזכר לדבר בזהר ח"א ק"ע ע"ב דיגד הנשה הוא כנגד תשעה באב. אולם בפ"ט לערבית ליל ב' דפסח ובפ"ט ויהי בהצי הלילה' אותה שהיה זה בליל פסח. וראה בהגדה מעשה נסים לחו"ד שאין כל דברי הפ"ט מכוונים עיי"ש. ב. ראה של"ה וישלח תורה אור (כ"ג ב') ד"ה הא לך. וע"ע הת"ס עה"ת וישלח קע"ה ב' ד"ה ותקע, ובה"ל חולין צ' ע"ב ד"ה כעכו"ם. ג. כלשון הזה ראה לעיל יו"כ דרוש א בהערה, להלן סוכות דרוש ט [מ"ה ג] ד"ה אמנם, וע"ע תול"מ כי תבא ק"ג א' ד"ה ושמעת, וראה לעיל ח"א ראש השנה דרוש ג [ב' א'] ד"ה ואשבור, במצוין שם. וראה הת"ס עה"ת וישלח קע"א ב' ד"ה ויותר, שכתב מרן על מקראי קדש הללו דהתאבקות יעקב עם המלאך: "כבר חנני ה' רמזים יפים בזה הפרשה גם בהג הסוכות". ד. בויק"ר כ"ד ח': "ו' אבין אמר משל לבני מדינה שיעשו ג' עטרות למלך, מה עשה המלך נתן בראשו אחת ושתים בראשם של בניו, כך בכל יום ויום העלונים מכתורין להקב"ה ג' קדושות כה הקב"ה עושה נתן בראשו אחת ושתים בראשן של ישראל, הה"ד דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים". (שער יוסף). ה. כלשון החוכה הלבנות בשער התשובה רפ"ה.

כ"ך ש"ן

המקדש נגזר על בתי צדיקים גם כן ליחרכ, ואי"ה בנחמת ציון ינוחמו גם הבתים ההמה. אם כן כמו כן הוא במיתת הצדיקים, בודאי שראוי לקבוע תענית על מיתת צדיקים ששקולה כשריפת בית אלוקינו, ולמאמר אחר (איכ"ר א' ל"ט) הוא יותר משריפת בית אלוקינו, ואם כן אי אפשר לכללו בתענית שקבעו על החורבן וצריכים אנו לקבוע עליהם תענית לעצמו, ובחרו ביום מיתת גדליה יותר ממיתת שאר צדיקים מפני טעמו של רמב"ם ז"ל כי בו נכבה גחלת ישראל הנשארת, ובכלל זה הוא כל מיתת הצדיקים, כמו שמצינו לענין החורבן ולענין הנחמה. אבל אם כדברי רבי שמעון שהוא יום שמועת חורבן היה די בצום ביום החורבן, אלא ש"מ שצום העשירי הוא י' טבת שהתחיל בו החורבן, ואחר כך צום הרביעי וצום החמישי, וכל החורבנות נכללים בהם, אך ג' תשרי קבעו לעצמו מפני ששקולה מיתת וכו' והוא תענית לעצמו שלא נכלל ביום החורבן.

אך קשה לכאורה, כיון שאף לפי הגמ' צריכים אנו לדברי רמב"ם שמפני כך בחרו להתענות על סילוקן של תלמידי חכמים בג' תשרי יותר מבשאר ימים של מיתת תלמידי חכמים לפי שבו נכבה גחלתן, דלמא עיקר הטעם כך הוא ולא שראוי לקבוע תענית על מיתת תלמידי חכמים. אך זה אי אפשר, דמצינו דכתיב שאמר הקב"ה צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לששון ולשמחה, ולכאורה כל שאר החרבנות שנעשו על ידי אדם ועל ידי בבל וכדומיהם ינקום ה' נקמתו מהם ויהיה לנו לששון, אבל צום השביעי מה

גם צום גדליה יהיה לענין לטמאתו ומוכח דנבוע על מיתת ת"ח שבנחמה ציון ינוחמו גם הם

שנכבה גחלתן של ישראל הוא נעשה על ידי ישראל בעצמן שלא רצו ליתן הגדולה לבית דוד, ומה שמחה לנו באם אנחנו רואים בפגרי בשר אחינו, כדכתיב (ישעי' ס"ו כ"ד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, וכי זה שמחה היא לנו, ושמחה היא לנו בתת ה' להם לב טהור ויכירו וידעו בגדלות ה' וצדקו, על כרחך שעיקר צום השביעי הוא על מיתת תלמידי חכמים, וכמו שנגזר לאחר החורבן שיחרכו בתי צדיקים, כן בנחמת ציון ינוחמו גם המה ובתיהם, ויהיה לנו ששון ושמחה כראותנו בתיהם בנוים בגדולה ושמחה.

דוה מאמר של רבי עקיבא צום השביעי זה ג' תשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ואל תאמר שזה מפני גמר הגלות, [כין ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ואיך יהיה לנו קביעת תענית על זה, על כרחך ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו וצריכים לקבוע תענית לעצמו כי זה לא נכלל בתענית החורבן, אך מפני כביית גחלתן בחרו בו, אבל על זה לבדו לא קבעו תענית כי כל מה שאירע לאחר החורבן נכלל ביום החורבן, ועיקר התענית שקבעו יום על כל מיתת צדיקים ובחרו ביום זה, וממילא ש"מ שצום העשירי זה עשרה בטבת שבו התחילה הפורעניות, ולא על יום השמועה כדברי רבי שמעון שהוא לאחר החורבן, וזה כבר נכלל ביום החורבן. ולכן נפסק הלכה כרבי עקיבא, דמדלא קבעו שום תענית על הדברים שאירעו לאחר החורבן ש"מ שכבר נכלל, כדברי רבי עקיבא.

ע"י קביעת צום גדליה בפני ש"מ ששאר הצרות וכללות בצום החורבן ומוכח כד"ע

טעם להשג' ימים, ולמיתת עזרא וסופר כ"ט בטבת

קודם עזרא רק וס"ת שבעזרה וס"ת אחד לכל שנט היה בכתב אשורית, והשאר בכתב ליבנאה

בראשונה שהאמינו לחכמים היה מספיק ס"ת אחד בכתב אשורית שדמו בה כל תורה שבע"פ

במג"א סוף הלכו סק"ו, כו ח' טבת שבו נכתבו למלך תלמי והיה ג' ט' טבת לא נודע ובסליחה כתיב שפ וקשה לכאורה אם בקבלה לנו מנא ידע היה בידינו ומפני צריכים אנו להביץ ג' ימים בהעתקו שנעשה על ידי זה אצל תל

והנה מצינו בגמ' ראוי היה תורה על ידו אם ל ע"ה, ואפי"ה נשו דכתיב (עזרא ד' ז') ו קודם עזרא לא שבעזרה וספר תו בכתב ספר תורה אותיות ותגיהם ו העם לא היו משו ההוא רק בכתב ואסר לכל כתיבת לשון הקדוש בכתב רבינו

ומעם לדבר זה הקדוש ה פה [כחומר] בלי צ מפורש בתורה שג תורה שבעל פה, כמו שמצינו (דברי הדברים אשר דבו

ג. ראה לעיל ח' טבו

כיון ע"י